

Онтология на авторските права в Интернет (резюме)

Уважаеми г-н председател, уважаема комисия, колеги,

Темата за авторските права на пръв поглед е най-отчетливо проблем на приложното корпоративно право и няма ясно открити философски противоречия. Но така е само на пръв поглед и то защото темата трудно се отделя от чисто практическото поле на прилагането на авторските права, трудно се философизира нещо, което ежедневно има нужда от различен, по-конкретен начин на разглеждане.

Има разлика между конвенционалното авторско право и авторското право в Интернет и тя е именно в това, че в Интернет обект на авторско право не могат да бъдат материални произведения. Когато човек напише една история на лист хартия, може да го размаха на улицата, като казва "това е мое, аз ще реша кой, как и кога да го прочете". Но ако същият този човек измисли друга такава история и я разкаже на децата си, а те я разкажат на всички деца на улицата, не може да излезе и да твърди, че той трябва да решава кой, как и къде да разказва историята. Защото тя е негова, но няма лист, който да размаха. Всички пак ще казват кой е измислил историята и може би много ще уважават автора, но всеки сам ще реши дали да разкаже историята на децата си или не.

В Интернет конвенционалното разбиране за авторско право има проблем. Той може да бъде игнориран, защото интернет-средата позволява противоречията. Но не може да бъде решен тотално в полза на това конвенционално авторско право. Проблемът на авторското право в Интернет е философски. По-точно решението му е философско, защото именно философията може да борава с противоречията свойски, за разлика от правната теория, например. Като всяко философско решение, то представлява по-скоро подробно изследване, проследяване, "следене" на проблема, негово съзвучие, а не застинало правило, нарушаващо баланса на изследвания проблем и силово променящо го.

Изследването на авторските права в Интернет не може да не включва един особен вид лицензии, наречени „свободни“ и чието възникване в конвенционалното авторско право определено щеше да бъде проблемно. „Свободни“ се наричат тези лицензии, които задържат

за потребителя на творбата свободата да използва част от авторските права. Достатъчно голяма част, за да може творбата да продължи съществуването си и лицензното споразумение за използването ѝ да не бъде променяно, но в същото време и достатъчно малка част, за да се запази „авторството“ в авторските права. Защото има разлика между авторство и авторски права. В наложения термин „авторски права“ на български има едно трудно забележимо противоречие – авторството и притежанието на авторски права нямат задължително пряка връзка помежду си. В други езици правният термин има смисъл на „право на копиране“, което много по-точно посочва значението му. Когато казваме „авторски права“ на български, често предпоставяме съвпадение с авторството, предполагаме го заради езиковата близост на двете понятия. Заслужава си да се отбележи, че това са изцяло различни неща и съвпадението им не е повече от случайна за областта на изследването ни връзка.

След това уточнение можем да кажем, че свободните лицензии имат за цел защитата на авторството и за средство използват авторските права. Един свободен лиценз е формално изцяло в традицията на документите за защита на авторските права, но използва тази защита за запазване за потребителя на творбата на определени свободи. Това се прави, като се дефинират по-различни условията за използване на творбата.

Така развитата традиция на „освобождаване“ на творбата чрез лицензния текст се нарича „copyleft“. Copyleft работи като лиценз, защото се прилага към крайни продукти и защото запазва правата на създателите на тези продукти. Особеностите се състоят в това, че copyleft всъщност набляга на свободата на продукта, тук разбрана като свобода на всеки потребител да бъде и автор. Продуктът не е ограничен от забрани за промяна, разпространение и начин на използване. Copyleft е механизъм, позволяващ на автора на даден продукт да го обяви и запази като свободен софтуер.

Copyleft използва уредбата на законите за авторското право, като обръща действието на лицензията – авторските права не се защитават “от името” на автора или друг собственик на лиценза, а изцяло “от

името” на самия продукт. По този начин авторските права биват защитавани от самите себе си, продуктът е гарантирано неуязвим от атаки и претенции, основани на авторското право, като в същото време продължава постоянно да е в съгласие със законите за авторско право и чисто формално да се определя като вид лицензия, като вид защита на авторското право.

Най-краткото и същевременно прецизно определение на свободните лицензии е това, че те гарантират четири свободи, свързани с продуктите:

- свобода на използване за всякакви цели,
- свобода на изучаване и промяна на продукта,
- свобода на разпространение,
- свобода на разпространение на променените версии.

Така определени, свободите на свободните лицензии не пречат директно на действието на пазарните механизми. Свободен софтуер може да се купува и продава, може да се разработва, така че няма проблем един свободен продукт да бъде конкурентен на един несвободен такъв. Най-кратко казано, несвободни са тези лицензии, които не попадат в категорията на свободните; двата вида взаимно се изключват. Достатъчно е една от свободите, гарантирани от свободните лицензии да не е предоставена на потребителя, за да попада въпросният лиценз в групата на несвободните.

Както споменах преди малко, буквалният превод на термина “copyright” е “право на копиране” и именно той е най-близък до смисъла на “copyright”, отнесен до продукти в Интернет. Това е така, защото начинът, по който се разпространяват продуктите в Интернет е именно копиране. А авторските права върху тези продукти представляват права на управление на начините, по които продуктът се разпространява, тоест, в случая на разпространение в Интернет, по които продуктът се копира.

Примерът със свободните лицензии показва проблемът на разбирането на авторските права, каквото го имаме извън средата на Интернет, когато то се пренесе директно върху продуктите в Интернет. Става дума не за временна трудност от донастройване на параметрите, в

които да работи авторското право в тази среда, а за принципна несъвместимост. Разбира се, конвенционално авторско право може да се прилага и се прилага ежедневно върху някои продукти, които се на пръв поглед сякаш се разпространяват в мрежата. Но истинският проблем е с тези продукти, които нямат друг начин на разпространение, освен в мрежата. Или нямат принципна възможност да се разпространяват извън Интернет, или такова тяхно разпространение е ненужно, непопулярно, неизползваемо. Има такива продукти – компютърни програми, текстове, различни видове художествена и техническа литература, които намират по-ефективен път до потребителя именно през Интернет. И ако пътят на разпространение „извън Интернет“ е толкова по-труден за тях, че става много неизгоден и за двете страни, тогава установяване на разбиране на механизмите на авторското право и авторството в Интернет е належащо. А ако такова установяване е проблемно, заради директната неприложимост на конвенционалното ни разбиране за авторско право, то проблемът с авторското право в Интернет е философски.

Въпроси:

Какъв е философският проблем на темата?

(вариант: **Как авторските права в Интернет са различни от другите?)**

Проблемът на авторските права в Интернет е проблем на разбирането им. И тъй като авторските права са нещо, което действа на принципа на „спазването си“, тоест само ако бъде разбрано, затова критично за авторските права (а и може би за всички легални норми, ако можем да обобщим за яснота) е те да бъдат разбирани.

Когато пряко се прехвърля дълго изработваното разбиране на авторските права от средата на конвенционалните, винаги задължително съдържащи материална част, материален носител, творби към интернет-средата се получава проблем на разбирането. Защото интернет-средата изобщо не се занимава с материалния носител на информацията на творбата, тъкмо напротив – важна за ефективността на тази среда е само самата информация. И така, в такава една среда, за която споделянето на знания и информация, което е същностно за всяка среда на общуване, се явява в същия момент и начин на пренос, на „копиране“ на творбите, не може да се прилага легално право, градено на базата на споделяне, разменане, копиране на материални носители.

Авторското право от самото си възникване винаги се е занимавало с регулиране на обмена на носителите на творбите, не със самите творби. Когато се говори за авторско право, никой не се е интересувал от съдържанието на дадена книга, филм, от художествените ценности на картина или симфония. Авторското право се занимава изцяло с носителя, например книгата като сбор от страници и корици, който трябва да се разпространява по определен начин.

В Интернет тази ограниченост на творбите отпада, защото съдържание и носител съвпадат. Разбира се, това е вярно до момента, до който не се излезе от интернет-средата – всяко такова „излизане“ попада под цялостната власт на авторското право в местното законодателство. Затова и в Интернет се обменя информация за неща, които се разпространяват и защитават по познатия ни, не-интернетски начин. Но това е в сила само за творби, които в самия момент на разпространението си „излизат“ извън средата на Интернет.

Това изследване не се занимава с такива комбинирани продукти. Темата, която е проблем на изследването е авторските права върху продуктите в Интернет. Дотолкова и докато са продукти в интернет-средата.

Какво представляват авторските права?

Авторските права са легални правила за защита на установени механизми за разпространение на художествени и други творби. Казано накратко, основната им цел е да се занимават с такива продукти, които 1) могат да се произвеждат и разпространяват и 2) имат автор, който може да претендира за авторството си и за контрол върху разпространението.

Продукти, които не могат да се произвеждат и разпространяват съвсем естествено не попадат в сферата на авторското право, то по определение е „право на копиране“. Няма авторско право върху идейна концепция, например. Възможно е тази концепция да доведе до производството на някакъв обект, който впоследствие попада под закрилата на закона за авторско право, но като произведена творба, не като носител на някаква идея.

Продукти, които нямат автор, по-точно не могат да бъдат достатъчно уникални, за да се претендира за авторството им, също не попадат в областта на авторското право, а на други легални норми, занимаващи се с производството, търговията, услугите и държавните такси върху тях.

Авторските права са различни от авторството – авторството указва кой е авторът на творбата, а авторското право – кой има легалното право да се разпорежда с начина на разпространението ѝ. Евентуалното объркване на двете понятия, както беше споменато по-горе, е проблем на българския език. Иначе задължителна връзка между двете няма, всяко съвпадение е случайно, различно е за всеки отделен случай.

Каква е разликата между лиценз и патент?

Лицензирането защитава авторските права върху такъв резултат от работата на автора, който може да бъде продаден и произведен отново,, върху крайния продукт на едно насочено към пазара производство.

Патентът, от своя страна, защитава правата на автора върху определен начин на достигане до такъв продукт, върху метода на изработка на продукта, при това тази защита винаги е ограничена във времето.